

VI 189
- Z
17476

Hrvatsko kulturno društvo »Napredak«
u Sarajevu

FEHIM SPAHO

NARODNI NAZIVI MJESECI

BIBLIOTEKA
SARAJEVA

SARAJEVO 1934.
»NOVA TISKARA« VRČEK I DR.

21-D 100

Hrvatsko kulturno društvo »Napredak«
u Sarajevu

FEHIM SPAHO

NARODNI NAZIVI MJESECI

BIBLIOTEKA
SARAJEVA

SARAJEVO 1934.
»NOVA TISKARA« VRČEK I DR.

Preštampano iz kalendara »NAPREDAK« za godinu 1935.

OPŠTINSKA NARODNA BIBLIOTEKA
„HASAN KIKIĆ“ - SARAJEVO

Sluga. VI 189 Z

Inv. br. 17476

Još sam 1930. godine bio u namjeri, da u kalendaru »Napretku« prikažem nekoliko turskih rukopisa (kalendara), u kojima su za sunčanu godinu upotrebljena hrvatska imena mjeseci. Ali sam kasnije ovu radnju znatno proširio upotrebom domaće i strane literature, pa je ona ispala prevelika, a da bi se mogla objaviti u »Napretkovu« kalendaru. Osim toga je, za bolji prikaz pojedinih naziva, trebalo nekoje riječi citirati i arapskim slovima, a to nije bilo moguće u štampariji, gdje se kalendar »Napredak« štampa. Tako sam ovu radnju objelodanio u »Glasniku zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini« za 1930. (XVII) godinu.

U ovoj radnji su iznesena različita narodna imena pojedinih mjeseci, koja se upotrebljavaju po raznim krajevima, ali sva su ta imena samo lokalna za odnosni kraj, gdje ih narod upotrebljava. Opći narodni karakter imaju samo oni nazivi, koje danas upotrebljavaju Hrvati i koji su zapravo predmet ove moje radnje. Turski rukopisi, koji su u ovoj radnji prikazani, dokazuju nam da su ova imena u sedamnaestom vijeku, ako ne čak i pod konac šestnaestoga, u našim krajevima bila toliko poznata i rasprostranjena, da su ih i sastavljači kalendara na turskom jeziku upotrebljavali, i to kao glavne nazive mjeseci po sunčanoj godini.

Podaci, koji su u ovoj radnji sabrani, pružili su nam dokaze, kako su naši ljudi, koji su se inače služili turskim jezikom i pismom, voljeli da upotrebljavaju svoja narodna imena mjeseci, pa su ih u rukopisima, koje su pisali Turci i Perzijanci, naknadno dodavali, dok su im u svojim izvornim rukopisima, koje su sami pisali, davali uvijek prvo i najupadnije mjesto.

Osim ovih dosta važnih otkrića iz naše prošlosti, bili su od interesa i nazivi pojedinih mjeseci u ovim rukopisima, jer su kod nekih, tečajem vremena, nastupale i bitne izmjene.

Kako je ova radnja naišla na povoljnu kritiku u hrvatskoj javnosti, ja sam i dalje nastavio da tragam za ovakovim rukopisima, pa sam ih već slijedeće 1931. godine našao još nekoliko, koje sam prikazao u zagrebačkom »Obzoru« od 24. prosinca 1931.

Ovih dana došla mi je do ruku jedna t. zv. međzmua (zbirka, bilježnica), u koju su povezana zajedno najrazličitija djela i bilješke počevši od vjerskih i naučnih rasprava pa do pjesama i sanovnika. Rukopisi su posve različiti, a potječu i iz raznih razdoblja, počevši od polovice šestnaestoga pa sve do u osamnaesti vijek. Također su sastavci pisani u različitim jezicima. Dok je na početku odulja rasprava o sotonu na h r v a t s k o m jeziku (ikavski) arapskim slovima, ostali je dio najvećim dijelom

turski, ali ima kraćih sastavaka i na arapskom i perzijskom jeziku. Najveći dio rukopisa je iz naših krajeva, iz Bosne i Hercegovine¹⁾. Jedna pjesma posvećena nekom Sulejman paši, koji se je vraćao iz Jemena, pisana je u Ulogu, koji se naziva kasabom. Prigodom smrti nekog učenjaka Sulejman efendije Mostarca iz derviškog reda mevlevija spjevao mu je jedan njegov učenik, imenom Salihaga, posmrtnicu, u kojoj zadnji distihon (tarih, kronogram) daje godinu 1064. p. H. (počinje 22. studenog 1653.). Najviše je pjesama od poznatog Nerkesije, koji je bio rodom iz Sarajeva. Ima i kroničarskih i povjesničkih bilježaka. Bio je zanimljiv propis svih kadiluka u osmanlijskom carstvu, sastavljen po arapskoj abecedi, s oznakom kadijskog prihoda. Naravno tu su sadržana i mjesta u našim krajevima. Isto je tako bio istom rukom popis bosanskih valija do 1061. (počinje 25. prosinca 1650.), a onda je nastavljen drugim rukopisom od 1078. (počinje 23. lipnja 1667.).

Nažalost iz svakog sastavka kao za inad, izgubljen je po koji list, a naročito iz onog popisa kadiluka nestalo je čitave sredine, tako da se je sačuvao samo prvi i posljednji list.

Među ovim rukopisima uvezana su i tri kalendara, od kojih je prvi osobito važan. Svi dosada poznati rukopisi ovog kalendara, koje sam u prijašnjim radnjama prikazao, potječu iz sedamnaestoga vijeka, samo se za jedan može naslućivati da je pisan pod konac šesnaestoga. Međutim u ovom se rukopisu odmah na početku u jednom razjašnjenju spominje kao tekuća (»sadašnja«) godina 957. p. H. (počinje 20. siječnja 1550.). Dakle ovaj je rukopis najstariji među dosada poznatim, stariji za čitava pola vijeka i od najstarijeg dosadašnjeg. Najstarija knjiga u hrvatskoj literaturi s potpunim popisom narodnih imena mjesecima potječe iz 1611. godine, a to je bosančicom u Mlecima tiskani *Nauk krstjanski* od fra Matije Divkovića iz Jelašaka u Bosni.

U ovom kalendaru su hrvatska imena mjeseci stavljena kao glavna naslovna iznad tabela crvenim mastilom (osim ožujka i rujna, koji su ispisani crno), dok su nazivi u drugim jezicima navedeni unutra u samim skrižaljka. Pred svakim imenom mjeseca (osim kod travnja) stoji da je to naziv »jezikom kršćana«. Godina po ovom kalendaru počinje ožujkom.

U naslovu je ožujak označen nazivom, koji bi mogao da bude neka mješavina između ožujka i lažaka, naime tamo stoji *la ožujak* ili *la vžujak*. Ali ovo bi lahko mogla da bude i pisarska pogrješka, jer se ime ovog mjeseca spominje još jednom i u samoj skrižaljci pored naziva u drugim jezicima, i tu stoji sasvim pravilno *o ž u j a k*.

Travanj se zove u naslovu veliki travanj, dok u skrižaljci stoji samo *travarj*. Ovaj prvi naziv podsjeća nas

1) Ova je zbirka nađena u Foči.

na jedno lokalno nazivlje, koje su u nekim krajevima imali i Hrvati i Slovenci, kako to u svoje vrijeme piše »Danica Ilirska«²⁾, da se upotrebljavaju »u gornjo-ilirskih iliti kranjskih i u srēdo-ilirskih iliti horvatskih prostih kalendarih«. U ovoj terminologiji se travanj zove mali traven, a svibanj veliki traven.

Svibanj je napisan sasvim točno, samo što se ovdje može čitati i *sviban*, jer u arapskom alfabetu, kojim su se služili i Turci, nema slova *n j*.

List, na kojemu su bili lipanj i srpanj, izgubljen je.

Kolovoz je ispisan s manjkavim samoglasnicima, tako da se može čitati i *kolo z*.

Rujan je napisan posve točno.

Listopad se ovdje zove *listopan*, kako je to već prije nađeno u starijim rukopisima. Prema tome ovakav naziv *listopan* i u prvom izdanju Divkovića velikog *Nauka krstjanskog* nije bio štamparska pogrješka, kako se to dosada općenito držalo. Sada nam je jasno da to nije nikakva omaška, već je i ovaj naziv u starija vremena imao dočetak *an* kao što ga ima većina imena mjeseci iz ovog narodnog nazivlja.

Studen je napisan *istudeni*, a to je po pravilima arapskog i turskog jezika. U njih se može riječ počinjati s dva suglasnika, pa oni u tuđim riječima, koje tako počinju, stavljaju naprijed ili između ta dva suglasnika samoglasnik *i*.

Prosinač je, izgleda, ispisan pravilno, samo je zadnje slovo nešto oštećeno, pa nije sigurno, da li je to *c*, *n*, ili *l*.

Siječanj se zove *sičanj* ili *sičan*.

Zanimljivo je, da je u ovom najstarijem, dosada poznatom, rukopisu veljači dat sasvim ispravan naziv *veljača*, dok se u drugim starim rukopisima ovaj mjesec zove *veljanoč*. Tako je i u prvom izdanju Divkovića velikog *Nauka krstjanskog*.

Od drugog rukopisa sačuvan je samo prvi list s ožujkom i travnjem. Nema nigdje navedene godine, kad je pisan, ali suđeci po papiru i pismu, potječe iz sedamnaestog vijeka. U naslovu iznad skrižaljki stavljena su imena u svim jezicima, koji se u ovim kalendarima upotebljavaju. Ispred hrvatskog naziva stoji kod obadva mjeseca »drugim imenom«, a kod ožujka još i iza naziva »bosanskim jezikom«. U svima, dosada poznatim rukopisima ili nema uopće oznake u kojem su jeziku ovi nazivi, ili je rečeno da je to »jezikom kršćana«. Stoga je ova oznaka, da je to naziv »bosanskim jezikom« od važnosti, jer, kako znamo, i neki turski pisci, kao n. pr. Evlija Čelebija u svom putopisu, kažu da je »bosanski« jezik istovjetan s hrvatskim.

2) »Danica Ilirska« od 14. siječnja 1837. br. 2 u uvodnom članku »Ilirka dvanajst mēsecah imena«, kojim se propagira upotreba narodnih imena u mjesecima.

Obadva su mjeseca u ovom rukopisu ispisana sasvim pravilno o ž u j a k i t r a v a n j, samo što se ovaj potonji prema naprijed izloženom, može čitati i t r a v a n.

U trećem rukopisu je sačuvan kraj od listopada do veljače. Kod 10. siječnja je kasnije rukom napisano: »Pazi, godina 1067.³⁾ u subotu«. Prema tome je prvobitni rukopis svakako još stariji. Ovdje su u naslovu iznad skrižaljki stavljeni, pored imena u drugim jezicima i hrvatski nazivi, i to na prvom mjestu.

Listopad se i ovdje zove l i s t o p a n. Studeni prema naprijed izloženom pravilu arapskog i turskog jezika, i s t u d e n i. Prosinac je napisan bez samoglasnika »i« pa se može čitati pored prosinac i prosnac. Siječanj se zove s i č a n j, odnosno s i č a n. Kod veljače je ispušten samoglasnik »a«, pa se može čitati pored veljača također i veljča ili veliča.

U sva tri ova rukopisa su među kalendarskim podacima zabilježeni i mnogi kršćanski praznici, i to hrvatskim jezikom kao Blagovist, Božić, Mali gospođin dan, Lučin i t. d.

3) Godina 1067. p. H. počinje 20. listopada 1656.